

Shahid Bahonar
University of Kerman

The study of Gothic-literary contents within two novels: "Sane-al-Zalam" and "Negahban"*

Saida vahabi¹, Maryam Rahmati¹, Toraj Zeinivand³

Abstract

1. Introduction

The genre of horror stories under the title of Gothic fiction, by combining scary themes and images, creates a style of story whose basic features are horror and fear. The content of this story style is made up of many scary themes that have their roots in the Middle Ages, the setting of the Gothic novel is often the half-dark castles and palaces of the Middle Ages. Most of the sources in the field of analysis and the study of the meanings and concepts of the words, in explaining the meaning of the word Gothic, mention it as an attribute attributed to the peoples from Northern Europe (Germanic peoples) known as Goths, their prominent feature that is mentioned in most of these sources. It is the attribute of being wild and uncivilized. Gothic is actually an artistic and literary style with unique that includes concepts such as fear, anxiety, darkness, pain and suffering, appeared in the centuries before the formation of classical and features romantic art and literature, and some even with titles such as Romanticism has mentioned it. Gothic style, after the Middle Ages and Renaissance,

* Article history:

Received 25 May 2021

Received in revised form 26 November 2022

Journal of Comparative Literature

Year 15, No. 28, spring and summer2023

Accepted 06 June 2023

Published online: 24 December 2022

Publisher: Shahid Bahonar University of Kerman

© The Author(s).

1. *MA in Arabic Language and Literature, Razi University, Email: sarbasgomnam7578@gmail.com*

2. **Corresponding author:** *Assistant Professor, Department of Arabic Language and Literature, Razi University, Email: Rahmatimaryam88@gmail.com*

3. *Professor of Arabic Language and Literature Department at Razi University. Email: t-zinivand56@yahoo.com*

still has its followers in the modern era and has found a colorful emergence in other fields of modern art such as film, cinema, photography and fiction.

In the modern era, the main characteristic of Gothic style is horror, darkness and anxiety. Dark colors, scary and mysterious scenes and images, all of which somehow try to show the ugly aspects of life, are prominent features of the Gothic style in these works (especially in literature).

Since literature and literary works are always a suitable tool for expressing the opinions and views of writers, therefore, the use of the Gothic literary genre can, in addition to creating scary, attractive and modern adventures, tell the psychological and inner state of human beings and the facts behind the scenes. Many of the cries of human societies. In 1764, the first Gothic novel named "The Castle of Otranto" was written by the English writer Horace Walpole, and literary critics have considered this novel to be the first Gothic work in literature.

2- Discussion

In contemporary Arabic and Persian literature, "Tamer Ebrahim" and "Peiman Ismaili", two young contemporary Egyptian and Iranian novelists, authored two novels, "Sane Al-zalam" (The Maker of Darkness) and "Negahban" (The watchman) with the aim of creating modern works in the field of Gothic fiction. They have created characters and adventures that despite their fiction and unreality, express the real facts and adventures in the mind, soul, psyche and history of human societies.

"Saane Al-Zalam" is the storyteller of the dark life and sheer bad luck of an Egyptian journalist; A story full of mystery and fear. This story deals with some historical tragedies and heinous murders and crimes, while the main cause of these tragedies is an evil and vile creature called "Al-Shi". Youssef Khalil, the hero of the novel "Sane Al-Zalam", is a young journalist with unpleasant physical and mental characteristics who lost his parents in his childhood and his temperamental characteristics made him neither a friend nor a lover. After preparing a report on the murder of a ten-year-old boy by his godfathers, this character gets involved with very horrible and unusual events. During this novel, two real historical tragedies in the 15th and

16th centuries in Hungary have been processed and horrifying images of these facts have been presented. Therefore, "Sanee al-Zalam" means "creator of darkness", a title that refers to the perpetrators of the dark periods of history and human tragedy. Of course, behind the mask of these people, there is a demonic force called "Al-Shi" that appears in new faces in every era and time and covers up evil actions.

"Peyman Esmaili", in the novel "Negahban", by creating a gothic atmosphere, tells an interesting story of a young engineer (Siamak) who, like "Youssef Khalil", lost his parents in his childhood and is a lonely person. And this loneliness becomes his constant friend, because the accident has taken away from him, apart from his parents, the desire to have a child (as a result of the accident, his offspring has been cut off). This novel takes place in frightening atmospheres and the audience is always faced with violent nature and scary atmospheres. At the beginning of the novel, "Siamak" sees the face of the truck driver who collided with the arrow of "Kyumarth" in the form of an animal like a wolf. In fact, the wolf in this story plays an important role in connecting the story with scary themes. At the end of Siamak's life, this animal is released in the cold mountain, which is basically the Gothic hell of the story.

3- Methodology

The present research, relying on the descriptive-analytical research method and based on the American school of comparative literature, to find out the hidden layers of the text and the comparative analysis of the literary Gothic components in the two novels "Saane Al-Zalam" and "Negahban", to investigate the elements of character, place and time is discussed in the two mentioned novels. The importance of the present research is in the comparative investigation of Gothic themes in these two novels and it can lead to the explanation and evaluation of the common effects of Gothic literature in two contemporary Persian and Arabic works, which is of considerable importance.

4- Conclusion

The results of the research indicate that the characters who have a main role and an effective presence in the two gothic novels "Sanee Al-Zalam" and "Negahban", like other gothic stories, are characters with unusual and negative characteristics. These characters have

negative and sometimes conflicting psychological and physical characteristics that have formed the leaven of their horror and Gothicism. The character of "Idris" in the novel "Negahban" and the character of "Al-Shi" in "Sanee Al-Zalam" are the most gothic characters in these two novels. In the two novels "Sanee Al-Zalam" and "Negahban" there is an overlap between fictional literature and realism; because when we see the murders carried out by these people, we are observing the facts, and when we look at the nature of "Al-Shi" and "Idris" as two demonic beings in the novels, we are facing imaginary and fantasy creatures.

The use of symbolic tools to express the events in the story "Sanee Al-Zalam" is a way to express the facts through symbolism. but the story of the guard expresses the desired goals and objectives with a realistic and simple point of view. Themes such as the consequences of the war, the unemployment of the border dwellers in the west of the country and their turning to smuggling, and the human fall and poverty of the people of southern cape are presented in this work in a realistic manner.

In the story "Sanee Al-Zalam" we witness the staging of the story in frightening and terrifying places and spaces in the palaces of the kings. By writing a story based on European Gothic works, the author of this work seeks to express the truths of the terrifying history of human societies, which she has achieved by re-reading historical events in places such as the palace of European rulers. And "Elizabeth Bathory" happened in their palaces, they are a symbol of other terrible tragedies that happened throughout history.

In the story "Negahban" as well as other authors of literary works, "Peiman Esmaili" seeks to express his mental origins and express his subconscious mind. The places that are the scene of the story of "Negahban" are the cold and snowy mountain, the strange and scary stone house in the middle of the mountain and the shanty that is the residence of "Siamak" in the scorching heat of the south. All these places somehow express the author's feeling of fear and loneliness, a feeling that he felt with all his heart during the imposed war in his childhood.

The element of time is the third component examined in this research; in "Sanee Al-Zalam" and "Negahban" the fluid flow of time and the dynamics of this flow are considered important elements of

creating stress and fear in the audience. In both stories, most of the scary events happen at night. because among the times of the day and night, the night has the greatest potential to create fear and anxiety, and showing the adventures and the presence of evil at this time has more attraction and traction to increase the fear in the story.

Keywords: Gothic fiction, comparative literature, Sane-al-Zelam, Tamer Ebrahim, Peyman Ismaili

References [in persian]

Holy Quran

- Adams, J. L, & Yates, w. (2010). *Grotesque in art and literature*, [translator: Atusa Rasti], Tehran: Qatre.[In persian]
- Alizadeh, N, Bonakar, N. (2015). "Reflection of Gothic School in Gholamhossein Saedi's Fear and Trembling", 11th International Meeting of Persian Language and Literature, Iran: Gilan University. [In Persian]
- Atashbeyk, D. (2012). "Genre and the problem of literary metamorphosis; a look at the novel "Negheban" written by Peyman Esmaili". adabiatema.com/index.php/2013 [In Persian]
- Biniyaz, F. (۲۰۰۹). *An introduction to story writing and narratology*, Tehran: Afraz. [In Persian]
- Butting, F. (2009). *Gothic*, [translator: Alireza Placid], Tehran: Afraz.[In Persian]
- Dad, S. (1992). *Dictionary of literary terms*, Tehran: Marvarid. [In Persian]
- Dekhoda, A. (1998). *Dictionary*, volume 12, under the supervision of Syed Jaafar Shahidi, Tehran: University of Tehran. [In Persian]
- Dostdar, H. (1993). "The Burning Flame of Gothic Story", *Kalma Daneshjoo*, (4), pp. 25-29. [In Persian]
- Esmaili, P. (2016). *Negahban*, second edition, Tehran: Cheshme.[In Persian]
- Friedrich, W, & Henry Mellon, D. (2008), *Perspectives of Comparative Literature of the West*, [translator: Nasrin Pervini], Tehran: Sokhon Publications. [In Persian]
- Gary, M. (2003), *Dictionary of Literary Terms*, [translator: Mansoura Sharifzadeh], Tehran: Research Institute of Human Sciences. [In Persian]

- Hari, A. (2012). *Essays on the theory of narrative and narratology*, Tehran: Khane ketab. [In Persian]
- Harry, Kelly (2004). "British Gothic Stories 1885 to 1930", [translator: Alireza Taheri Iraqi], Tehran: Farabi Publication, No. 55, pp. 31-44.[In Persian]
- Hayim, S. (2008). *Persian English Comprehensive Dictionary*, Tehran: Contemporary Culture. [In Persian]
- Hori Pilehroud, S, & Kopa, F, & Gerji, M. (2018). "Examination and analysis of the Guardian novel from the perspective of myth and Gothic", specialized journal of fiction studies, third year, third issue, pp. 53-76. [In Persian]
- Hosseini, F, & Sharifi Veldani, G, & Taghiani Esfarjani, I. (2017). "Examination of grotesque, and its course and background in Iran", *Journal of Literature History*, 11th volume,(2).[In Persian]
- Ibrahim, T. (2018). *Sanee Al-Zalam*, Qatar Publishing House: Dar Blomziri. [In arabic]
- Jafari Jezi, M. (1999), *The course of Romanticism in Europe*, Tehran: Nashr-e-Markaz. [In Persian]
- Javer, S,& Alizadeh, N. (2017). "Investigation of grotesque elements in the novel of fear by Shiva Aristoe (based on the theories of Mikhail Bakhtin, Philip Thomson and Wolfgang Kaiser)". *Journal of Persian Language and Literature of Tabriz University*, (237), Iran: Tabriz university. [In Persian]
- Maalouf, (1998). *The new comprehensive comprehensive dictionary*, volume 2, second edition, Tehran: Islam. [In Persian]
- Maleki, F, & Shohani, A, & Gravandi, A. (2018). "The stylistic analysis of Iranian Gothic novels based on four works (Bofkur, Shazdeh Ehtjab, Gojh and Gardhan)", specialized quarterly of Persian poetry and prose stylistics (Baharadab), year 12, number 4, serial number 46, pp. 117-134. [In Persian]
- Marzban, P. (2007). *Synopsis of Art History*, Tehran: Scientific and Cultural Publishing Company. [In Persian]
- Mikics, D. (2007). *A New Handbook of Literary Terms*, Yale University. [In English]
- Mirsadeghi, J. (1997) *Elements of fiction*, Tehran: Sokhn. [In Persian]
- Mirsadeghi, J & Mirsadeghi, M. (2008). *Dictionary of the art of story writing*, Tehran: Mahnaz book. [In Persian]

- Moin, M. (1985). *Farhang Farsi*, Volume 3, 7th edition, Tehran: Amirkabir. [In Persian]
- Najafi, A, & Dakani, P, & Bi Niyaz, F. (2008). "Getting to know the literary schools of the world: Romanticism", *Book of Literature Month*, second year, number 20, pp. 92-90. [In Persian]
- Nasr Esfahani, M, & Khodadadi, F. (2012). "Gothic in fictional literature", *journal of comparative literature research*, volume 1, number 1 (series 1), pp. 161-191. [In Persian]
- Priestley, J.B. (1993), *A Journey in Western Literature*, Tehran: Amirkabir Publishing House. [In Persian]

بررسی درون‌مایه‌های گوتیک ادبی در دو رمان صانع الظلام و نگهبان*

سعیده وهایی^۱؛ مریم رحمتی^۲ (نویسنده مسئول)؛ تورج زینی وند^۳

چکیده

تامر ابراهیم و پیمان اسماعیلی دو نویسنده معاصر مصری و ایرانی در حوزه ادبیات داستانی و ژانر گوتیک هستند. رمان‌های «صانع الظلام» و «نگهبان» از جمله آثار این دو نویسنده در ژانر گوتیک یا ادبیات وحشت است؛ پژوهش حاضر، با روش توصیفی - تحلیلی و بر اساس مکتب ادبیات تطبیقی آمریکا، به دنبال تحلیل و بررسی مؤلفه‌های ادبیات گوتیک در دو رمان مذکور است. در این پژوهش، سه مؤلفه‌ی شخصیت پردازی، مکان، زمان، به عنوان مؤلفه‌ها و اصول برجسته سبک داستانی گوتیک در دو داستان مذکور مورد پردازش قرار گرفته است. دستاوردهای تطابق این مؤلفه‌ها، نشان می‌دهد که شیوه‌های خلق اثر گوتیکی در هر دو رمان بسیار مشابه است؛ شخصیت‌های گوتیکی هر دو رمان، شخصیت‌هایی جادویی و سحرآمیز و دارای ویژگی‌های روانی و ظاهری منفی و گاه متضاد هستند. زبان بیان مؤلفه‌های گوتیک در رمان «صانع الظلام» نمادین بوده اما در رمان «نگهبان» نویسنده با زبانی ساده‌تر، واقعیات را بیان می‌کند. زمان در هر دو داستان شب است که فضایی مناسب‌تر برای ایجاد خوف و اضطراب می‌باشد. تامر ابراهیم برای بیان برخی حقایق هول‌انگیز تاریخ بشر، فضاهای مرعوب و دهشتناک قصرهای پادشاهان را به عنوان مکانی برای روایت داستان خود قرار داده اما مکان، در رمان «نگهبان»، محیط کوهستان

* تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۱۱/۲۶ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۰۳/۰۶ تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۴۰۲/۰۳/۱۶
نشریه ادبیات تطبیقی، سال پانزدهم، شماره بیست و هشتم، بهار و تابستان ۱۴۰۲،
DOI: 10.22103/JCL.2023.17654.3284
صص ۴۰۷-۴۳۹
ناشر: دانشگاه شهید باهنر کرمان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.

حق مؤلف © نویسندگان

۱. کارشناس ارشد زبان و ادبیات عربی دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران. رایان‌نامه sarbasgomnam7578@gmail.com

۲. استادیار گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران. رایان‌نامه Rahmatimaryam88@gmail.com

۳. استاد گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران. رایان‌نامه t-zinivand56@yahoo.com

سرد و دورافتاده است. هر دو نویسنده، برای بیان دیدگاه‌ها و باورهای خود از شیوه‌های خیال‌انگیز، نمادین و رئالیسمی بهره برده‌اند.

واژه‌های کلیدی: ادبیات تطبیقی، ادبیات گوتیک، تامر ابراهیم، پیمان اسماعیلی، صانع الظلام، نگهبان.

۱. مقدمه

۱-۱. شرح و بیان مسئله

ژانر داستان‌های وحشت تحت عنوان ادبیات داستانی گوتیک، با ترکیب مضامین و تصویرهای ترسناک، سبکی از داستان را خلق می‌کند که بن‌مایه‌ی اساسی آن را وحشت و ترس تشکیل می‌دهد. محتوای این سبک داستانی را مضامین مخوف متعددی تشکیل می‌دهد که ریشه در قرون وسطی دارد، «محیط داستانی رمان گوتیک غالباً قلعه‌ها و قصرهای نیمه تاریک قرون وسطی است. وجود سیاهچال‌ها، راهروهای تاریک زیرزمینی، درهای متحرک، عواملی همچون روح، غیبت‌های مرموز و حوادث غیر طبیعی از مشخصات رمان گوتیک می‌باشد.» (داد، ۱۳۷۱: ۱۵۲) سالیان زیادی پس از شکل‌گیری طرح اولیه‌ی ادبیات داستانی گوتیک «رفته رفته معنی گوتیک از انحصار داستان‌هایی که محیط آن‌ها مربوط به قرون وسطی است، به درآمد و بیانگر داستان‌هایی شد که حوادث غیر عادی، خشن و غیر منطقی را در فضایی مرموز و ترسناک با آدم‌هایی نامتعادل روایت می‌کند.» (همان: ۱۵۲) البته امروزه با وجود تغییر و تحولات فراوانی که در کیفیت تشریح و توصیف این ژانر داستانی رخ داده است، اساس و بنیاد گوتیک که همان مفاهیم خوفناک و هراس‌انگیز می‌باشد، تغییری نکرده، بلکه تنها شیوه‌های ترسیم این ویژگی در داستان دچار تحول گشته است.

از آنجا که ادبیات و آثار ادبی، همواره ابزار مناسبی جهت ابراز عقیده و دیدگاه ادیبان است، بنابراین استفاده از ژانر ادبی گوتیک می‌تواند علاوه بر خلق ماجراهای مخوف،

جذاب و مدرن، گویای حال و احوال روانی و درونی انسان و حقایق موجود در پس پرده بسیاری از فجایای جوامع بشری باشد. تامر ابراهیم و پیمان اسماعیلی^۱ دو رمان‌نویس جوان معاصر مصری و ایرانی، با تألیف دو رمان «صانع الظلام» (سازنده تاریکی) و «نگهبان» با هدف خلق آثاری مدرن در حوزه داستانی گوتیک، به آفرینش شخصیت‌ها و ماجراهایی اقدام کرده‌اند که با وجود داستانی و غیرواقعی بودن آن‌ها، بیانگر واقعیات و ماجراهایی حقیقی در ذهن، روح، روان و تاریخ جوامع بشری می‌باشند.

پژوهش حاضر، برای پی بردن به لایه‌های پنهان متن و بررسی تطبیقی مؤلفه‌های گوتیک ادبی در دو رمان *صانع الظلام* و *نگهبان*، به بررسی عناصر شخصیت، مکان و زمان در دو رمان مذکور می‌پردازد. اهمیت پژوهش حاضر در بررسی تطبیقی درون‌مایه‌های گوتیک در این دو رمان می‌باشد و می‌تواند به تبیین و ارزیابی جلوه‌های مشترک ادبیات گوتیک در دو اثر فارسی و عربی معاصر منجر شود که اهمیت قابل توجهی دارد.

۱-۲. پیشینه پژوهش

در باب بررسی گوتیک در رمان‌های معاصر فارسی، پژوهش‌هایی انجام شده است از جمله این پژوهش‌ها عبارتند از مقاله‌ای تحت عنوان «گوتیک معاصر: چرا به آن احتیاج داریم» نوشته استیون برام، ترجمه پوپه میثاقی که در مجله فارابی به سال ۱۹۷۱ به چاپ رسیده و عناصر رمان گوتیک را بررسی کرده است. دیگری مقاله «گوتیک در ادبیات داستانی» نصر اصفهانی و خدادادی (۱۳۹۱) است که در آن نگارندگان با روشی توصیفی-تحلیلی عناصر و مؤلفه‌های گوتیک را در ادبیات داستانی کسانی همچون ادگار آلن پو، هوراس، راد پول، راد کلیف، صادق هدایت و هوشنگ گلشیری مورد بررسی قرار داده و سه عنصر زمان، مکان و اتفاقات ترسناک را عناصر اصلی ایجاد هراس در آثار گوتیک برشمرده‌اند. پایان نامه «تأثیر مکتب گوتیک در ادبیات داستانی معاصر ایران» (۱۳۹۵) نوشته نگین بنا کار، پس از برشماری عناصر بنیادین گوتیک، به بررسی آن در آثار صادق هدایت، غلامحسین ساعدی، هوشنگ گلشیری، بهرام صادقی و رضا براهینی پرداخته است.

در باب داستان‌های سه‌گانه پیمان اسماعیلی جدای از مصاحبه‌ها و گفتگوهایی که در سایت‌ها و روزنامه‌های مختلفی انجام شده است تنها مقاله علمی و پژوهشی که در زمینه آثار وی یافت شد، مقاله «بررسی و تحلیل رمان نگهبان از منظر اسطوره و گوتیک» (۱۳۹۵) نوشته پیله‌رود، کوپا و گرجی است، نگارندگان سعی کرده‌اند ضمن تشریح پاره‌ای از بن‌مایه‌های گوتیک در رمان نگهبان، آن را از منظر اسطوره بررسی کنند، که منتهی به بررسی و تطبیق کیومرث (پدر شخص اول رمان که در زمان کودکی شخص اول، در سانحه تصادف مرده است) با اسطوره کیومرث در شاهنامه فردوسی گشته است. با اینکه تامر ابراهیم نویسنده نامدار و برجسته عرصه رمان در جهان عرب است، تاکنون پژوهشی مستقل و درخور توجه در حوزه تحلیل رمان‌های وی صورت نگرفته است؛ بنابراین بررسی تطبیقی عناصر گوتیک در رمان «صانع الظلام» و «نگهبان» پژوهشی نو است که تاکنون انجام نشده است.

۲. بحث و تحلیل

۲-۱. گوتیک در دنیای معاصر

بیشتر منابع حوزه تحلیلی و بررسی معانی و مفاهیم واژگان، در تشریح معنای واژه گوتیک آن را صفت منسوب به اقوامی از شمال اروپا (اقوام آلمانی‌نژاد) موسوم به گات یا گت برشمرده‌اند، ویژگی برجسته آن‌ها که در بیشتر این منابع به آن اشاره شده، صفت وحشی و بی‌تمدن بودن است: «Goth: گت، یکی از گروه‌های آلمانی قدیم است که در سده‌های سوم تا پنجم میلادی بر ایتالیا و فرانسه و اسپانیا تهاجم کردند. آدم بی‌تمدن، وحشی، بربری.» (حییم، ۱۳۸۷: ۴۴۰) در معاجم عربی از گوتیک با عنوان قُوطی تعبیر شده و در آنها نیز گوتیک «را منسوب به یک گروه از آلمانی‌های سابق دانسته‌اند.» (معلوف، ۱۳۷۷: ۱۶۶۷/۲)

قصرهای گوتیک دارای برج و باروهای بلند و سرداب‌های مخفی و کلیسای آن معمولاً تاریک و دارای فضایی مرموز است. برای همین است که آثار ترسناک را گوتیک می‌نامند؛ چون در چنین فضاهایی رخ می‌دهد. اولین داستان‌هایی که در فضای رمانتیک

خلق شد، در این فضاها رخ می‌داد و به همین دلیل بود که این آثار ترسناک را گوتیک نامیدند» (نجفی و دیگران، ۱۳۸۷: ۹۱).

گوتیک در واقع یک سبک هنری و ادبی با ویژگی‌هایی منحصر به فرد است که متضمن مفاهیمی از قبیل ترس، اضطراب، تاریکی، درد و رنج بوده، در سده‌های پیش از شکل‌گیری هنر و ادبیات کلاسیک و رمانتیک ظهور یافته و حتی برخی با عناوینی همچون پیش رمانتسم به آن اشاره کرده‌اند. در لغت‌نامه دهخدا واژه «گوتیک صفتی فرانسوی ذکر شده و سبکی از معماری معرفی کرده که آن را «اژی وال» (ogival) نامند. سبک معماری گوتیک از قرن دوازدهم آغاز شد.» (دهخدا، ذیل واژه) برای نخستین بار جورجیو وازاری (vazari)، هنرمند و منتقد ایتالیایی متعصب رنسانسی و مخالف گوتیک، در سال ۱۵۵۰، کلمه گوتیک را به معنای «مهبیب، وحشی و بی‌نظمی در هنر بصری به کار برد و در سال ۱۷۹۵ هوراس والپول^۳، گوتیک را به عنوان اصطلاح توصیفی برای «دژ اوترانتو» انتخاب کرد، همان رمان مشهوری که به شرح وقایع غیر طبیعی در یک قلعه هولناک می‌پردازد.» (mikics, 2007: 137) بنابراین، سبک گوتیک سبکی بود که ابتدا قرن ۱۲ م. در هنر معماری ظهور یافت.

این هنر که در سال‌های ابتدایی ظهورش «شامل انواع معماری‌های شهری و نظامی و کاخ‌های اربابی، نقاشی دیواری، شیشه‌بند منقوش، تزئینات داخل کلیسا و پیکره‌سازی با مواد مختلف چون سنگ و فلز و عاج و چوپ، زرگری بسیار ظریف و دیگر هنرهای فرعی شد» (مرزبان، ۱۳۸۶: ۱۴۳)، پس از قرون وسطی و رنسانس، در عصر نوین نیز همچنان پیروان خود را داشته و دارد و در دیگر عرصه‌های هنر متجدد مانند فیلم، سینما، عکس و ادبیات داستانی ظهور پررنگی یافته است. در عصر نوین ویژگی اصلی و بارز سبک گوتیک، وحشت، تاریکی و اضطراب است. رنگ‌های تیره، صحنه‌ها و تصاویر خوفناک و رازآلود که همگی به نوعی سعی دارند جنبه‌های زشت زندگی را نشان دهند، از ویژگی‌های بارز سبک گوتیک در این آثار (مخصوصاً در ادبیات) می‌باشد.

۲-۲. ظهور گوتیک در ادبیات

در سال ۱۷۶۴ میلادی اولین رمان گوتیک با نام «قلعه اوترانتو» توسط هوراس والپول، نویسنده انگلیسی، نوشته شد و منتقدان ادبی، این رمان را اولین اثر گوتیک در ادبیات دانسته‌اند. رمانی که ماجراهای آن جاری در مکان‌هایی است که نشان از سبک معماری گوتیک و اوهام ترسناک آمیخته با خرافات قرون وسطایی داشته و در یک قلعه قدیمی با گذشته‌ای راز آلود و مسیرهای زیرزمینی مخوف و جریان قتل‌موز فضا سازی شده است... پس از والپول «نام‌های عمده‌ای که با نهضت رمانتیک پیوند دارند، عبارتند از آیخن دورف، اولانت، کرنر، شامیسو، فوکه، هوفمان که استاد داستان‌های عجیب و غریب بودند.» (پریستلی، ۱۳۷۲: ۱۴۲) رمان گوتیک پس از رازهای آدولفو، اثر خانم آن رادکلیف (۱۷۹۴) با اعترافات توبه‌کاران سیاه از همین نویسنده، به اوج خود رسید و خصوصاً با انتشار رمان ماتئو گرگوری لویس به نام مائده بهشتی یا راهبه (۱۷۹۵) کاملاً شناخته شد. (فریدریش و هنری ملون، ۱۳۸۸: ۴۳۶)

مطابق نظر بسیاری از منتقدان «آثار گوتیک به این دلیل این نام را گرفته‌اند که بیشتر داستان‌های آن‌ها در بناهایی با نوع معماری گوتیک رخ می‌دهند» (مارگو، ۱۳۸۴: ۹)؛ بنابراین در رمان‌ها و داستان‌هایی که تحت عنوان گوتیک نوشته می‌شوند:

مناظر وحشت‌انگیز و مکان‌های متروکه، جنگل‌های تاریک، قلعه‌های قرون وسطایی با سردابه‌های دهشتناک، دالان‌های مخفی، پلکان‌های پیچ در پیچ، سیاه‌چال‌ها، اتاق‌های شکنجه، اشباح و ارواح مهیب، فضای متحیرکننده‌ای از تیرگی و ابهام و بدشگونی، قهرمانان زن و مرد در وحشتناک‌ترین مخمصه‌ها و گرفتاری‌ها، ساحران بدجنس و خبیث و قدرت‌های اهریمنی سهمگین و غیر قابل وصف و بالأخره نوشته‌هایی عجیب وجود دارد که به نظر می‌رسد برای این خلق شده‌اند تا به ما نشان دهند که اعجاب و شگفتی جزء تفکیک‌ناپذیر زیبایی است (شهدی، ۱۳۹۰:

(۲۰)

بنابراین، عامل اصلی ارتباط گوتیک نوین با گوتیکی که در سده‌های دوازده تا شانزدهم میلادی متداول بود، پردازش معماری ساختمان‌های به سبک گوتیک و افراط در برخی از جنبه‌های آن است.

گوتیک از قرن هجدهم به بعد بازتاب ذهنی و ملهم از کاستی‌های بشر، به‌ویژه از منظر شخصیت فردی و احساس و عاطفه او بود. کاستی در احساس‌گرایی، در ابراز عواطفی همچون غم، اندوه، خوف و اضطراب. در این زمان منطق‌گرایی محض و تسلط عقل بر تمام ساحت زندگی انسان، رفته رفته سبک نوین گوتیک را در عرصه داستان‌نویسی خلق کرد، گوتیکی که محصول عصر روشنگری و تبعیت از خردگرایی است و اثری در مسیر مخالف آن، یعنی ادبیاتی خردستیزانه.

از آنجا که درون‌مایه این داستان‌ها را رویدادها و مسائل وهم‌انگیز شبیه به ماجراهای قرون وسطایی تشکیل می‌داد و جایگاه آن‌ها هزارتوها و قلعه‌های قرون وسطایی بود، این صورت داستانی گوتیک نام گرفت که اوج شکوفایی آن دهه ۱۷۹۰ بود. این نخستین بار نبود که واژه گوتیک در هنر و فرهنگ به کار می‌رفت، اما نخستین کاربرد آن در ادبیات داستانی بود. (دوستدار، ۱۳۷۲: ۲۵)

در عصر روشنگری نیز با خلق رمان‌های گوتیک، بار دیگر گذشته تاریک و دهشتناک اروپاییان (قرون وسطی) زنده شد. گذشته مخوفی که به مدد قوه خیال نویسنده به تصویر کشیده می‌شد. اصرار نویسنده گوتیک در به کارگیری تخیل و ابراز عاطفه و احساس، نوعی ایستادگی و مقاومت در مقابل عقل سلیم دوره تجددگرایی بود که گستره عظیمی از زندگی انسان را پوشش می‌داد.

از معدود مواردی که منتقدان گوتیک بر آن اتفاق نظر دارند این واقعیت تاریخی ادبیات است که ژانری که به «گوتیک» معروف شده بین سالهای ۱۷۶۰ و ۱۸۲۰ آوازه‌ای پیدا کرد؛ ژانری که به واسطه محتوای فراطبیعت‌گرایانه‌اش، تمایلش به تخطی‌های اجتماعی و به بیان رسمی‌تر، گسستش از هنجارهای در حال ظهور و واقع‌گرایی رئالیسم، بارز و مشخص می‌شد. (هری، ۱۳۸۴: ۳۳)

بنابراین هنر گوتیک در عصر نوین، شاخه‌ای از هنر معاصر شمرده شده و با چهره‌ای مهیب رخ نمود و داستان‌های گوتیک معمولاً لبریز از شرح اتفاقات و رویدادهای خاصی می‌باشد و تصاویر و صحنه‌هایی را خلق می‌کند که دلهره و تمایل بشر به شر را با روشی غیرمستقیم بازتاب می‌دهد.

۲-۳. خلاصهٔ رمان *صانع الظلام*

صانع الظلام، حکایت‌گر تیره‌روزی و بدشانسی محض یک روزنامه‌نگار مصری است؛ داستانی پر از رمز و راز و ترس و وحشت. این داستان به برخی از فجایای تاریخی و قتل و جنایت‌های دهشتناک می‌پردازد؛ درحالی‌که عامل اصلی این فجایا یک موجود خبیث و پلید به نام «الشیء» است. «یوسف خلیل» قهرمان رمان *صانع الظلام*، جوانی روزنامه‌نگار با ویژگی‌های ظاهری و روانی ناخوشایند است که در کودکی پدر و مادرش را از دست داده و ویژگی‌های خلقی و خُلقی وی باعث شده نه دوستی داشته باشد و نه معشوقی. این شخصیت، در پی تهیهٔ یک گزارش از قتل پسرکی ده ساله به دست پدرخوانده‌اش، با ماجراهایی بسیار هولناک و غیر عادی درگیر می‌شود. خلاصهٔ ماجرا از این قرار است که دکتر «مجدی» (استاد سرشناس رشتهٔ تاریخ در دانشگاه قاهره) پسر ده‌سالهٔ خود را هنگامی که در تختخوابش خواب بوده، با فرو کوبیدن پُتک در سرش، به قتل رسانده است. تنها چیزی که دکتر مجدی در مصاحبه بیان می‌کند، این است که: پسرک نمرده و یوسف باید او را بکشد.

یوسف در ادامهٔ تحقیقات، با سوسن، باهوش‌ترین و نزدیکترین شاگرد به دکتر مجدی، آشنا شده که سوسن او را به مطالعهٔ کتاب‌های تاریخی توصیه می‌کند که گویای حوادث و فجایع هولناک و تاریک در طول تاریخ است؛ چراکه طبق نظر دکتر مجدی در پس همهٔ فجایای تاریخی سببی وجود دارد به نام «الشیء» که در تمام دوره‌های تاریک تاریخ بشر از گذشته تا به امروز حضور داشته و دارد.

درواقع «الشیء» موجودی اهریمنی است که در کالبد پسر خواندهٔ دکتر مجدی حلول یافته و دکتر مجدی در حقیقت قصد کشتن الشیء را داشته که ناموفق بوده است. در طی این رمان، به دو فاجعهٔ واقعی تاریخی در قرن پانزدهم و شانزدهم میلادی در مجارستان پردازش شده است و تصاویر رعب‌انگیزی از این حقایق ارائه گشته است. بنابراین *صانع الظلام* به معنای «سازندهٔ تاریکی» عنوانی است که به عاملان دوره‌های تاریک تاریخ و فجایای بشری اشاره دارد. البته در پس نقاب این افراد، نیروی اهریمنی به نام الشیء است

که در هر دوره و زمانی در چهره‌ای تازه ظهور می‌یابد و اقدامات شرورانه را جامعه عمل می‌پوشاند.

۲- ۴. خلاصه رمان نگهبان

پیمان اسماعیلی، در رمان نگهبان، با ایجاد فضایی گوتیک، روایتی جذاب را از قصه سیامک (مهندس جوانی بیان می‌کند که او نیز مانند یوسف خلیل در کودکی پدر و مادر خود را از دست داده و شخصیتی تنها است و این تنهایی یار همیشگی او می‌شود؛ چراکه سانه تصادف غیر از پدر و مادر، آرزوی فرزندداشتن را نیز از او گرفته است (در اثر تصادف مقطوع النسل گشته است). این رمان در فضاهای دلهره آوری جاری است و مخاطب همواره در آن، با طبیعتی خشن و فضاهای مخوف و رعب‌انگیز روبه‌رو است. سیامک در بزرگسالی به دلیل حس اختگی، نامزدش (روشنک) را رها می‌کند و به بیابان‌های جنوب می‌رود. در جنوب ما با شکیب، زن و بچه شیر خواره‌اش که از جنوبی‌های کپرنشین هستند، مواجه‌ایم.

زن شکیب به جرم ارتباط نامشروع با سیامک، با فرزندش توسط شکیب در آتش کپرها می‌سوزند. شکیب به دنبال انتقام از سیامک با او درگیر می‌شود و در نهایت به دست سیامک کشته می‌شود. این موضوع موجب آغاز سرگردانی سیامک و انتقال او به کوهستان مرزی برای فرار از کشور می‌شود. در طول رمان گرگ نماد اهریمنی درنده‌خو است که به شکار حیات و جاودانگی می‌شتابد. در شروع رمان، سیامک صورت راننده کامیون که با پیکان کیومرث تصادف می‌کند، به شکل حیوانی شبیه گرگ می‌بیند. در واقع گرگ در این داستان نقش مهمی در پیوند داستان با مضامین ترسناک دارد. این حیوان در اواخر حیات سیامک در کوهستان سرد که در اصل جهنم گوتیکی داستان است، به سان مأموری که تنها وظیفه‌اش شکنجه مجرمانی است که در کوهستان سرد و برفی گرفتار آمده‌اند، رها می‌شود.

۲-۵. تطبیق مؤلفه‌های گوتیکی در دو رمان صانع الظلام و نگهبان

۲-۵-۱. بررسی شخصیت‌های گوتیکی در رمان «صانع الظلام»

شخصیت‌های گوتیک معمولاً شخصیت‌هایی پیچیده با ویژگی‌های منفی و متضاد روانی هستند. افراد شروری که حادثه‌سازی و حضور در وقایع حادثه‌ساز و منفی در رفتار و اعمال آنها به گونه‌ای بنیادین نهادینه شده است. گاه این خصوصیت از همان روزهای اول حیات فرد در ذاتش شکل می‌گیرد و گاه نیز در پاسخ به جریان‌ات و وقایعی است که به صورت پیوسته در طول حیات با آنها مواجه می‌شود. به تعبیری ساده‌تر، شخصیت انسان گاه نشان از ویژگی‌های اکتسابی، گاه نشان‌دهنده ویژگی‌های انتسابی و همچنین در بیشتر موارد ترکیبی از این دو ویژگی است و غلبه یکی بر دیگری نشان از خصوصیات برجسته شخصیتی فرد دارد.

پردازش ویژگی‌های روانی، خلق و خو و عادات و رفتار شخصیت‌های داستان در حیطه شخصیت‌شناسی داستان جای می‌گیرد. در واقع:

شخصیت‌پردازی در یک اثر، توصیف مشخص ابعاد، اعمال و طرز فکر و زندگی یک شخص است. خلق و خو، محیط، عادت، عواطف، امیال و غرایز جملگی مواردی‌اند که سرشت و ماهیت افراد را رقم می‌زنند و نویسنده زبر دست با استفاده از این خصوصیات، تصویری روشن از اشخاص مهم اثرش به خواننده ارائه می‌دهد. (حری، ۱۳۹۲: ۱۴۱)

اصولاً شخصیت‌پردازی در داستان نقش برجسته‌ای در تحلیل ساختار و محتوای اثر دارد. با توجه به اهمیت شناخت شخصیت‌های داستانی نزد مخاطب و همچنین نقش آنها در خلق ماجراها و حوادث داستان، تصمیم بر آن است در پژوهش پیش رو، در وهله اول شخصیت‌های اصلی و تاثیرگذار در دو رمان فارسی و عربی از منظر گوتیک مورد پردازش قرار گیرند، و پس از آن دو مؤلفه زمان و مکان در داستان بررسی گردند.

الف. یوسف خلیل

یوسف خلیل قهرمان داستان صانع الظلام جوانی ۳۴ ساله، شخصیتی منزوی، گوشه‌گیر و تنها و دارای ویژگی‌های منفی و ترحم‌آمیزی است. این ویژگی‌ها او را به یک شخصیت گوتیکی مبدل کرده است. چراکه «شخصیت‌های آثار گوتیک بیشتر افراد منزوی، نا امید،

محکوم به شکست و سرخورده هستند که از دنیا بریده و ناامیدند. مرگ پی در پی، آن‌ها را در آغوش می‌گیرد و آن‌ها در منجلابی از گناه و بدبختی گرفتارند.» (نصر اصفهانی، خدا دادی، ۱۳۹۲: ۱۷۵) یوسف خلیل در کودکی پدر و مادرش را از دست داده بدون اینکه خواهر یا برادری داشته باشد و یا اینکه پدر و مادرش میراثی برای او به جای گذاشته باشند. او حتی در طول زندگی نتوانسته دوستی برای خود بیابد، در زمینه عشق نیز موفق نبوده و این تنهایی به همراه جسمی نحیف و بیمار تا پایان زندگی مونس و یار همیشگی او است. تامر ابراهیم بخشی از ویژگی‌های این شخصیت را این گونه شرح می‌دهد:

سوء حظّه لا يتوقف عند وحدته، فجسده ذاته نموذج حي لسوء الحظ في كل تفصيلة من تفصيله التشريحية.. إنه قصير ذلك القصر الذي لا يدعو للاحترام أو الملاحظة.. نحيل للدرجة التي تبرز معها عظام وجهه بصورة تشعر معها أنه يحمل جمجمة فوق كتفيه لا رأساً آدمياً ذا ملامح.. أشعث الشعر طيلة الوقت - الشيء الوحيد الذي ورثه عن والده- وعيناه بارزتان كأنهما تحدقان بوقاحة في كل من يحيطون به، باعثه مزيجاً من عدم الارتياح، والنفور، في نفس كل من يحدق فيهم. أضف إلى هذا كله بعض العيوب التشريحية غير الملحوظة و المؤسفة في الوقت ذاته، نذكر منها ضيقاً خلقياً في جيوبه الأنفية يمنحه ساعات من الصداق النصفى مرتين أو ثلاث مرات في كل شهر، والصداق النصفى لو لم تكن تعرفه هو الجحيم بعينه.. تخيل أن هناك جمره موقدة تتقاذف في رأسك محاولة الخروج، وستفهم نوعاً ما يعانيه يوسف بانتظام مقبت. (ابراهيم، ۲۰۱۸: ۸-۹)

افزون بر تنهایی و بیماری، اختلال روانی اسکیزوفرنی را باید به ویژگی‌های این شخصیت اضافه کنیم، تا این شخصیت با ترکیبی از موجودی گوتیکی و اسطوره‌ای از درد و غم نمایش داده شود. یوسف از کودکی به این اختلال روانی مبتلا است. علائم و نشانه‌های بیماری اسکیزوفرنی عبارتند از «هذیان... شنیدن اصواتی که شخص دیگری نمی‌شنود، ... رفتار عجیب و خشن برای جلب توجه دیگران و نشانه‌های منفی، همچون نبود انگیزه، انگیزه کم برای فعالیت‌های مناسب و اجتماعی و یا کاهش ابراز احساسات.» (نک رستمی، مرادی، ۱۳۹۸: ۳۳) از میان این ویژگی‌ها شنیدن صداهایی که وجود خارجی ندارند اختلالی است که در شخصیت یوسف وجود دارد. تامر ابراهیم این اختلال را با

حضور همیشگی صدایی در سر یوسف نشان می‌دهد. صدایی که خیلی وقت‌ها با یوسف مشورت یا جدل می‌کند.

ب. الشیء

قهرمان دوم صانع الظلام، موجودی شرور به نام «الشیء» است که نقش اصلی خلق حوادث ترسناک و مخوف را اجرا می‌کند و به موازات شخصیت یوسف تأثیر زیادی در تعیین ژانر گوتیک برای صانع الظلام دارد. «رمان‌های گوتیک، آکنده از حوادث فوق طبیعی است و اغلب صحنه‌های هراس‌آور این داستان‌ها، در اختیار قهرمانان شروری است که به گونه‌ای اسرار آمیز و بی‌رحمانه و شیخ‌وار ظاهر می‌شوند.» (جعفری جزی، ۱۳۷۸: ۸۳) در صانع الظلام، الشیء همان قهرمان شرور و اسرار آمیز بی‌رحمی است که خالق صحنه‌های رعب‌انگیز می‌باشد. این موجود، عامل اصلی فجایع وحشتناکی است که در طول تاریخ جهان واقعی و خارج از داستان رخ داده و در حال و آینده نیز محتمل رخ دادن است:

هناک فترات مظلمة فی تاریخ آی حضارة، وأن هذه الفترات لم تات من قبيل المصادفة أو سوء الحظ .. بل كان هناک سبب وراءها.. أو فلنقل: كان هناک شیء.. (ابراهیم، ۲۰۱۸: ۵۶)

الشیء در این داستان، نمادی از شیطان است. شیطانی که در درون هر نفس قدرت طلب، جاه طلب، خودخواه و بدجنس حلول می‌یابد. الشیء در صانع الظلام، بار اول در قالب پسرک ده ساله‌ای که دکتر مجدی به فرزندخواندگی قبول کرده، ظاهر می‌شود و پس از اینکه دکتر مجدی به ذات او پی‌برد، اقدام به قتلش می‌کند. که این قتل فقط جسم پسرک را از بین برده، و الشیء زنده می‌ماند:

- لم یکن ابنه.. لقد كان الشیء .. الشیء .. وهو لم یمت حتی الآن..- لقد رایت رأس ابنه الغروس فی الجدار فی غرفته.. وجسده یرقد الآن فی قبره بلا رأس.. لو لم یکن هذا دلیلًا علی وفاته فنحن نضیع وقتنا هنا..- جسده مات نعم.. لکنه لا یزال موجودًا (همان: ۵۷).

نویسنده با بیانی نمادین در پی ابراز باور و عقیده‌ای خاص است؛ باور به اینکه بسیاری از فجایع و اعمال خبیثانه بشر و صاحبان قدرت در هر برهه‌ای از تاریخ ممکن است دلیلی غیر

از ظواهر امر داشته باشد، و این دلیل بیانگر حضور یک نیروی اهریمنی در کنه قضایا و حوادث جوامع بشری در طول تاریخ است.

الشیء در داستان مذکور، در جسم افراد خونخوار تاریخ، مانند ولاد سوم و کنتس الیزابت باتوری که به ترتیب پادشاه و شاهزادهٔ مجارستان در قرن‌های پانزدهم و شانزدهم میلادی بوده‌اند، حلول می‌یابد. کسانی که به دلیل شدت خباثت و بدجنسی به عنوان افراد خونخوار و دراکولای تاریخ شناخته شده‌اند.

ج. ولاد سوم

دیگر شخصیت مخوف مطرح در *صانع الظلام*، ولاد سوم از پادشاهان مجارستان است. شخصیتی بی‌رحم و عصبی با ویژگی‌های روانی غیر طبیعی و ناهنجار که نشان‌دهندهٔ بیماری سادیسیم یا دگر آزاری در او است. علاقهٔ وافر این شخصیت به شکنجه‌های خاطیان در این داستان این ویژگی تیره و زشت را در شخصیت او به تصویر می‌کشد. پادشاهی که در شیوهٔ حکومت‌داری و مجازات دشمنان و مخالفان خود بدترین شیوه‌ها را اتخاذ می‌کرد، از جمله روش‌های شکنجه‌ی ولاد سوم، به چهار میخ کشیدن مخالفانش بوده است:

تخیل آن تأتی برجل.. تربط أطرافه إلی أربعة أحصنة تجذبها إلی أن تتمزق أوصاله و تنحل أربطة جسده.. ثم بعدها يتم دس خازوق خشبي حاد فی جسده، لیعلق علیه حیا یصرخ ویتلوی ولتتكفل الجاذبية الأرضية بالباقي! سعاء الحظ كانوا يهلكون بعد أيام متصلة من العذاب والخازوق يمزق أحشاءهم ببطء، أما تعساء الحظ فكان عذابهم يستمر لأسابيع تتعفن أجسادهم فيها وهم أحياء، إلی أن يهلكوا فی النهاية. (ابراهیم،

۲۰۱۸: ۱۹۳-۱۹۴)

د. الیزابت باتوری

در رمان تامر ابراهیم علاوه بر ولاد سوم، شخصیت بیمار و مالیخولیایی دیگری به نام الیزابت باتوری وجود دارد؛ این شخصیت همچون شخصیت‌های سایر آثار داستانی گوتیک «موجوداتی عصبی، روانی و ناهنجارند که حالت آنها نشان‌دهندهٔ ذهنیت بیمارگونه و روحیهٔ از خودبیگانهٔ آنها است. آنها یا در اندیشهٔ کشتن دیگری هستند یا در

اندیشه وحشت مرگ خود و اطرافیان‌شان.» (بی‌نیاز، ۱۳۸۸: ۲۵۸) الیزابت باتوری بانویی اشراف زاده است که او هم از خانواده سلطنتی مجارستان بوده و در تاریخ به عنوان شاهزاده خونین یا شاهزاده خونخوار شناخته شده و از او با القاب «کتس خون» یا «ملکه خون» یاد می‌کنند؛ دلیل این القاب نیز به واقعه تاریخی بازمی‌گردد که به دست این شاهزاده انجام شده است؛ الیزابت باتوری به شیوه‌ای وحشتناک، دختران و کنیزان دربار خود را به دار می‌آویخت و با این تفکر که خون آن‌ها موجب جاودانگی، زیبایی و جوانی برای او می‌شود، با خون آن‌ها استحمام می‌کند.

۲-۵-۲. بررسی شخصیت‌های گوتیکی در رمان «نگهبان»

الف. سیامک

سیامک شخصیت اصلی رمان نگهبان است. او نیز همچون یوسف، جوانی در دهه چهارم زندگی است (حدود ۳۳ سالگی). سیامک در هشت سالگی پدر و مادرش را در سانحه اتومبیل از دست داده، و بیست و پنج سال پس از این حادثه، مهندس شرکت نفت می‌شود. بنابر شرایط شغلی و مهم‌تر از آن، به دلیل تمایل شخصی به انزوا و تنهایی، دور از محیط شهری و نامزدش، در جنوب ساکن می‌شود. دلیل این تمایل، به مشکلی بر می‌گردد که پیامد حادثه تصادفی است که در کودکی سیامک رخ داده و او را عقیم کرده است:

اگر آن‌جوری نمی‌شد شاید الآن آواره نبودم. قرار بود با یکی باشم، ولش کردم زدم به بیابان. ... عقد خوانده بودیم. خیلی وقت پیش. ولی نگفتم چه مرگم است. یک دفعه زدم به بیابان. فرار کردم. چی می‌گفتم؟ (اسماعیلی، ۱۳۹۶: ۱۱۵)

این شخصیت، علاوه بر تنهایی، همانند یوسف خلیل دچار اختلال روانی اسکیزوفرنی است. سیامک پس از مرگ پدر و مادرش دچار توهم وجود جانوری در سینه و گلوش می‌شود، جانوری که هر وقت سیامک در شرایط بحرانی قرار می‌گیرد، حضورش پر رنگ‌تر می‌شود: «جانوری کوچک و صدفی در سینه‌ی سیامک جنیبد. حلقوی، مثل حلزون. جانور سرفه‌ی خشکی کرد و سیامک خواب کیومرث را دید» (اسماعیلی، ۱۳۹۶: ۷). افراد مبتلا به اسکیزوفرنی ممکن است طیف گسترده‌ای از توهمات را تجربه کنند.

سیامک علاوه بر توهم حضور موجودی که وجود خارجی ندارد، دچار توهم شنیداری نیز می‌شود. عارضه‌ای روانی که درست پس از قتل شکیب بدان دچار می‌گردد: از وقتی که کوید به سر شکیب صداها هم افتادند دنبالش. چیزهای تازه‌ای که اضافه شده بودند به زندگیش (همان: ۱۷۶).

ب. شکیب

شکیب یکی از جنوبی‌های کپر نشین در بیابان‌های میناب و از سرکرده‌های آنان با شخصیتی عصبی و ناهنجار است که با کارگران و مهندسان شرکت نفت ناسازگاری و مخالفت دارند. از اقدامات او بحث و جدل با مهندسان شرکت نفت و همینطور ترکاندن لوله‌هایی است که در کانال‌های انتقال نفت کار گذاشته شده. کپر نشین‌ها کسانی هستند که با وجود اینکه روی نفت خوابیده‌اند، مردم فقیری‌اند و نفت زیر پایشان را دولت می‌برد، از این رو توقع دریافت امتیازاتی از جمله به کار گرفته شدن جوانانشان را دارند. در میان آن‌ها نقش شکیب وقتی پر رنگ‌تر می‌شود که در یکی از همین روزها، زن او به کانکس آمده و از سیامک می‌خواهد آن‌ها را از کپر بیرون برانند تا از این نوع زندگی راحت شوند و مردهای کپر نشین‌ها به دنبال کار و زندگی خود بروند. در این میان، رابطه نامشروع بین سیامک و زن شکیب برقرار می‌شود. این موضوع سبب می‌شود شکیب در اقدامی جنون‌آمیز، زن و بچه‌اش و کپر را باهم به آتش بکشد.

شکیب پرسوناژی است جهت‌نمایش بیشتر تصاویر گوتیکی در نگهبان، شخصیتی ناسازگار و عصبی که دست آخر کشته می‌شود. در رمان نگهبان نمود ویژگی‌های ترسناک حیوانی بیشترین تاثیر را برای ایجاد ژانر گوتیک به خود اختصاص داده است، چراکه «درون‌مایه اصلی رمان نگهبان، خشونت و خوی حیوانی موجود در درون هر انسان است» (هوری پیله رود و دیگران، ۱۳۹۴: ۵۸)؛ بنابراین تصویری که از شخصیت شکیب ارائه می‌شود، بیشتر چهره‌ای از یک حیوان را نمایش می‌دهد:

چند متر جلوتر توی گودال مُرده بود... چیزی بود بزرگ‌تر از گرگ و شغال، یا سگ تازی براقی که منتظر چنگ زدن به شکار است. مخلوطی بود از همه چیز. سیامک نمی‌خواست جلو برود و از آن بالا توی کانال را نگاه کند. انگار از چیزی که از آن بالا می‌دید، می‌ترسید (اسماعیلی، ۱۳۹۶: ۱۴۵-۱۴۶).

ج. صارم

علاوه بر شکیب، صارم که چند روزی به همراه سیامک در خانه سنگی زندگی می‌کند از نظر ظاهری نمونه دیگری از تصویرسازی‌های گوتیک در این اثر به حساب می‌آید:

صارم بوی خون می‌داد. خونی که تازه باشد و قطره قطره بچکد روی زمین. سیل هاش از ریشش پریشتر بود. یک لایه مو خوابیده بود روی یک لایه دیگر. صورتش وحشی بود. چشم‌هاش کشیده بود و کمی انحاء داشت به طرف شقیقه که وحشی‌ترش می‌کرد (همان: ۱۱۵)

صارم شخصیتی فراری است که مانند دیگر گناه کاران (پیشمرگه‌ها و سیامک)، پایش به کوهستان باز شده است. قاتل فراری که در گذشته به همراه همسرش در کوه‌های مرزی قاچاق می‌کردند و هنگام قاچاق، سربازی را می‌کشد که با تیر همسرش را کشته است. در نظر صارم، زندگی عین جنگ است. او معتقد است قانون زندگی مانند قانون جنگل است، بکش تا کشته نشوی:

قاچاق ولی خطر دارد. حواست هست؟ عین جنگ است. اگر نکشی می‌زنند. هرکسی را می‌زنند. (همان:

۱۵۵)

۲-۳-۵. عنصر مکان در رمان صانع الظلام

در رمان صانع الظلام، نویسنده در راستای تشریح ماجراهای اصلی داستان، موقعیت مکانی قهرمان داستان خود «یوسف خلیل» را در صحنه‌های متفاوتی به تصویر می‌کشد و با تشریح ویژگی‌های کلی و جزئی آن به موفقیت قابل توجهی دست یافته و خلاقیت خود را نمایان کرده است؛ به عنوان مثال آن‌گاه که یوسف برای پیدا کردن سرنخ ناچار می‌شود شب هنگام به صورت مخفیانه از دیوار ویلای دکتر لیلی بالا رود، نهایتاً سر از زیر زمین ویلا در می‌آورد، چرا که طبق نظر نویسنده اسرار معمولاً در زیر زمین یافت می‌شود:

لماذا القبو؟ لأن كل الأسرار توجد في القبو دائماً! (ابراهیم، ۲۰۱۸: ۱۱۰)

تامر ابراهیم علاوه بر توصیف موقعیت نگران کننده‌ای از ماجرا، تصویری از فضای زیرزمین مخوف را به مخاطب نشان می‌دهد و با تشریح لحظه به لحظه‌ای جزئیات و اتفاقات در آن صحنه، موفق می‌شود با سیر حرکت داستان به جلو، احساس تشویش و ترس را رفته رفته بیشتر بر متن حاکم کند:

فی قبو القیلاً. أسفل قدمیه أخذ السلم الخشبی ین مع کل خطوة، فتوسل إلیه یوسف أن یصمت وأن ینحمله إلی أن یبلغ نهايته، متجاهلاً حقیقة أن القبو کان بارداً بصورة غیرطبیعیة... برودة لن تشعر بمثلها فی أفسی لیالی الشتاء... فی القبو! بالطبع لو بحتت عن زر الإضاءة فلن أجده. (همان: ۱۱۱-۱۱۲)

در این بخش از داستان، زیر زمین محل وقوع فاجعه‌ای ترسناک (مرگ دسته‌جمعی یک خانواده) است. چنین اماکنی، نقش مهمی در انتساب سبک یک متن داستانی به ژانر گوتیک دارد؛ چراکه مکان رخدادهای گوتیک غالباً «سردابه‌های زیرزمینی تاریک، صومعه‌های رو به ویرانی، جنگل‌های تیره و تار، کوهستان ناهموار و چشم‌اندازهای بکری است که در آن، راهزنان، قهرمانان زن رنج دیده و پشیمان و اشراف‌زادگان بدنهاد به سر می‌برند» (باتینگ، ۱۳۸۹: ۶۸). در صانع الظلام، علاوه بر زیرزمینی تاریک، سرد و ترسناک، قصرهای ترسناک دیگری که در طول تاریخ و در عالم واقع، محل رخدادن وحشتناک‌ترین فجایع بشری شمرده شده‌اند، وجود دارد؛ یکی از این قصرها، قصر «ولاد سوم» به سال ۱۴۳۱ میلادی در مجارستان است. در این قسمت از داستان یوسف باید با کمک دو نفر دیگر ولاد را به قتل برساند، انگیزه یوسف از قتل ولاد در واقع کشتن الشیء است، همان عامل فجایای کل تاریخ بشر از ازل تا به امروز. به تصور او ممکن است در این برهه از تاریخ، «الشیء» در کالبد پادشاه ولاد حلول یافته و عامل تمام این جنایات و رنج‌های او باشد:

أخذ یوسف یجوب ممرات القصر تابعاً فلاد الوالشیء... الممرات هذه المرّة کانت تختلف... لم تکن مضاعفة بالمشاعل کسائر ممرات القصر، بل کان الضوء الوحید فیها هو ضوء المشعل الذی حمله «فلاد» إذ تقدمه فواکب یوسف سرعتیه لیحافظ علی مجال الرؤیة أمامه، وکانت هذه الممرات أشد برودة من الطقس خارج القصر، لیوقن یوسف أنه فی طریقہ للقاء «الشیء» هذه المرّة... (همان: ۲۲۲)

چنان‌که از آثار ادبی گوتیک برمی‌آید، «محیط داستانی رمان گوتیک غالباً قلعه‌ها و قصرهای نیمه تاریک قرون وسطی است. وجود سیاهچال‌ها، راهروهای تاریک زیرزمینی، درهای متحرک، عواملی همچون روح، غیبت‌های مرموز و حوادث غیر طبیعی از مشخصات رمان گوتیک می‌باشد.» (داد، ۱۳۷۱: ۱۵۲) با بررسی رمان *صانع الظلام*، مشخص شد که تامر ابراهیم به صورت ویژه‌ای چنین سبکی را در اثر خود اعمال کرده است؛ یعنی پردازش محیط‌هایی مانند قصر، سردابه، راهروهای مخوف زیرزمینی، سیطره تاریکی و... غالباً در بطن داستان نمایش داده شده‌اند. دیگر مکان مرموز و ترسناک این داستان، قصر الیزابت باتوری است که محل وقوع یکی دیگر از وحشت‌انگیزترین فجایای بشری در طول تاریخ است. شاهزاده الیزابت باتوری، زنی دیو صفت است که دختران را از خانواده‌ها به بهای خدمتکاری می‌ستاند و به طرز مرموزی در مخفیگاهی در قصر مخفی نموده و با شکنجه رعب‌انگیز به قتل می‌رساند:

هنا يعجز التاريخ ذاته عن ذكر الأحوال التي حدثت في قصر «إليزابيت باتوري»، لكنه يعلن و بصراحة أنها لم تدخر وسعاً للحصول على دماء خادمتها و بأبشع الطرق الممكنة.. الطريقة الوحيدة المثبتة هي أنها كانت تهوى تعليق الخادمت فوق حوض استحمامها، لتذبحهن و لتغستسل في دماهن طلباً للصحة والنظارة. (ابراهيم، ۲۰۱۸: ۲۸۴-۲۸۱)

شیوه پردازش عنصر مکان در سبک داستانی تامر ابراهیم شباهت زیادی با آثار داستانی گوتیک اروپایی و غربی دارد، چرا که رمان‌های گوتیک، در همان آغاز پیدایش که در مغرب زمین نیز نمود یافتند «داستان‌های تخیلی بودند که با زجر و شکنجه‌های بی‌رحمانه و صحنه‌های هولناک فوق طبیعی در نوعی فضای قرون وسطایی، از قبیل قصر یا صومعه تسخیر شده سروکار داشتند.» (گری، ۱۳۸۲: ۱۴۶-۱۴۵) این ویژگی، یعنی اشاره به قصرها و زیرزمین‌های ترسناک و شرح زجر و شکنجه‌های بی‌رحمانه و رخ داد اتفاقات هولناک در این اماکن، از شاخصه‌های برجسته رمان *صانع الظلام* است.

۲-۵-۴. عنصر مکان در رمان نگهبان

برخلاف تامر ابراهیم، پیمان اسماعیلی در صحنه‌سازی‌های داستان خود از قصر، سردابه و زیرزمین‌های مخوف تصویر سازی نمی‌کند، بلکه او وقایع تلخ و ترسناک تاریخ زندگی

خود و سرزمین مادری‌اش را به نحوی دیگر ترسیم می‌کند. در رمان نگهبان، پردازش مکان‌های مسکوت و به دور از تجمع، ویژگی بارز عنصر مکانی است. این رویکرد اسماعیلی را می‌توان منتسب به سبک گوتیک در ادبیات داستانی ایرانی دانست؛ چراکه: گوتیک ایرانی بنا به شرایط اقلیمی با گوتیک اروپایی تفاوت‌های بارزی دارد. در گوتیک ایرانی از قصرهای تاریک و بلند و از سردابه‌ها و زیر زمین‌های قصرها خبری نیست و در سردابه‌ها یا قصرهای تاریک اتفاق نمی‌افتد، البته تمام داستان‌های گوتیک اعم از شرقی و غربی در مکان‌های خلوت و به دور از سکونت انسان‌ها اتفاق می‌افتد. (علیزاده، بناکار، ۱۳۹۵: ۲۷۵۲)

این خلوت و تنهایی در سراسر داستان نگهبان قابل لمس است و باید آن را اصلی‌ترین وجه تشابه در داستان گوتیک پیمان اسماعیلی با داستان‌های گوتیک غربی دانست. در رمان نگهبان مکانی که سیامک، شخصیت اصلی در آن سکونت دارد مکانی مسکونی در دل کوهستان و به دور از مردم است. اسماعیلی در معرفی این مکان چنین آورده:

جایی که الآن هست خانه‌ای بوده با دو اتاق و دیوارهایی سنگی. اتاق سمت چپ خراب شده. انگار چیز سنگینی سنگ‌ها را ترکانده و سقفش پایین آمده. اتاقی که توش می‌خوابد سنگ‌های نامنظمی دارد که بین او و کوه فاصله می‌اندازد. خانه پناهگاه پیشمرگه‌هایی بوده که حالا یا مُرده‌اند یا جایی توی کوه گم و گورند. با سقف تیرچوبی که از دو طرف بین کوه‌های قندیل محبوس مانده... به غیر از این خانه، چند خانه متروک سنگی دیگر هم توی دشت سرپا مانده‌اند. پراکنده و دور از هم. (اسماعیلی، ۱۳۹۶: ۹)

مکانی که در این رمان نمایش داده می‌شود هیچ شباهتی به قصرهای داستان‌های گوتیک با آن سقف‌های بلند، دالان‌های تودرتو و زیرزمین‌های سرد، تاریک و ترسناکش ندارد. تنهایی، سرما و سکوت سه خصیصه مهم این داستان در خانه‌های متروک واقع در دل کوهستان یخی است که با در کنارهم قرار گرفتن، طعم وهم و ترس را به خواننده می‌چشانند. بی‌شک حضور یک انسان تنها، در خانه‌ای با دیوارهای سنگی در حاشیه کوهستان به دور از مردم، میان دشت سرد برفی که در کمی آنطرف‌تر آن خانه‌های متروک دیگری قرار دارند و محل اسکان موقت (چند ساعته) چریک‌های متواری بوده، تصویر ناخوشایند و دلهره‌انگیزی را خلق می‌کند. این ترس و وهم‌انگیزی توانسته جای

قصرها و مکان‌های مرموز در آن را پر کند، در نگهبان «برف و سرما، جایگزین قصرها و معماری‌های مخوف می‌شود. در واقع اسماعیلی می‌تواند وضعیت آب و هوایی را جایگزین معماری ساختمانی کند و همان ترس و وهم را بسازد. ماجرا در سرزمینی متروک و میان ویرانه‌ها رقم می‌خورد. جابه‌جا در این خرابه، خانه‌ها و چهاردیواری‌های از ریخت افتاده و خالی از سکنه دیده می‌شود. همچون هر اثر گوتیک، موجوداتی شیخ‌گونه می‌آیند و می‌روند و مخاطب در فضایی وهم‌آلود غرق می‌شود» (آتش بیگ، ۱۳۹۲: بند بیستم)

معمولاً میان هر اثر و خاستگاه‌ها، باور و حتی روحیات و ویژگی‌های روانی خالق آن اثر، ارتباطی غیر قابل انکار وجود دارد. در این داستان، کوهستان محلی است برای به تصویر کشیدن ترس‌های پیمان اسماعیلی، نویسنده‌ای که بخشی از روزهای خاطره‌انگیز و تاثیرگذار حیاتش (دوران کودکی) را برای نجات از بمباران‌های جنگ تحمیلی در دامنه‌ها یا بر فراز کوه‌های زاگرس در کرمانشاه و ایلام سپری کرده است. شناخت گذشته پیمان اسماعیلی و تاثیر آن بر روح و روان این نویسنده، گامی مهم در چرایی استعمال طبیعت کوهستان در اثر ادبی وی به حساب می‌آید زیرا در دوران کودکی‌اش زمانی که کرمانشاه بمباران می‌شد، به دامنه کوه‌های زاگرس پناه می‌برده‌اند و به همین خاطر خود کوه بود بخشی از ترس دوران کودکی نویسنده بوده است.

۲-۵-۵. زمان در رمان *صانع الظلام*

در رمان *صانع الظلام* موجود عجیب و غریب در شب حضور می‌یابد، موجودی که مخاطب تنها به مدد قوه خیال می‌تواند آن را تصور کند. ساعت دوازده نیمه‌شب در منزل یوسف خلیل این موجود خارق‌العاده که قبلاً در جسم پسرک ده ساله تجلی یافته و یوسف، ضمن تحقیقاتش در عکس‌های خانوادگی منزل دکتر مجدی تصویر آن پسرک را دیده بود، اکنون پس از مرگ نیز با همان ظاهر و قیافه به شیوه بسیار ترسناکی ظاهر می‌شود:

فحين أشارت عقارب الساعة إلى تمام منتصف الليل تلقى يوسف زيارته الأولى... عقارب المنية تنحرك بإيقاع منتظم مقتربة من منتصف الليل تماما، وبعض الهواء البارد يتسلل من نافذة غرفة النوم المفتوحة لتتراقص ستائر الغرفة من دون أن يستمتع برقصها أحد... بعد قليل إنها الثانية عشرة إلا دقيقة واحدة،

والمشهد أمامنا يبدو طبيعياً لا يوحي بأى شيء، لكن.. وفي اللحظة التي أشارت فيها العقارب إلى تمام منتصف الليل حدثت عدة أشياء في الوقت ذاته.. ففي لحظة واحدة انقطعت الكهرباء عن الشقة لتخمد أصواتها، وانغلق زجاج نافذة غرفة النوم لتتوقف الستائر عن الرقص مرغمة، وغزت المكان برودة عجيبة شعر بها يوسف على الرغم من نومه، ففتح عينيه محاولاً تذكر من هو وأين هو، ليتصاعد ذلك الصوت البارد العابت من ركن الغرفة يقول: أنت تبحث عني... فالتفت يوسف إلى مصدر الصوت ليجد الظلام أمامه يتوهج، قبل أن يتشكل فيه جسد طفل صغير في العاشرة، يقف ينظر إليه مباشرة بعينين قاسيتين.. الطفل ذاته الذي رآه يوسف في الصور، والذي رأى رأسه مغروساً في الجدار، لكنه كان يقف أمامه هذه المرة كامل الجسد متوهج العينين.. وكان بيتسم. (ابراهيم، ۲۰۱۸: ۱۰۳-۱۰۱)

در صانع الظلام اتفاقات هولناک غالباً در نیمه شب های مخوف رخ می دهد و تامر ابراهیم، تصویرهای جذاب و تاثیر گذاری را در این لحظات برای خواننده خلق کرده است.

۲-۵-۶. زمان در رمان نگهبان

از آنجا که دو نویسنده مصری و ایرانی، برای اجرای صحنه ها و حوادث مخوف در دو رمان «صانع الظلام» و «نگهبان»، زمان شب را انتخاب کرده اند، می توان دیدگاه آن ها را از منظر دینی نیز مورد بررسی قرار داد زیرا در قرآن کریم نیز به این موضوع تأکید شده و شب را سفره شری می خواند که در آن امکان هجوم شر به آدمی بیشتر محتمل است: «وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ» (فلق/۳). زمان شب با وجود تاریکی، بستر مناسبی را برای هجوم شر فراهم می کند. این شر می تواند در قالب موجودات غیر عادی مثل اجنه، ارواح و شیخ و یا حتی موجود ناشناخته ای مانند الشیء ظاهر شود، و گاهی می تواند حضور موجودی ترسناک مانند حیوان وحشی باشد. تصور حضور کفتارهای وحشی شب ها در نزدیکی محل اقامت سیامک در کانکسی که در جنوب داشت، ترس خاصی را در ذهن مخاطب ایجاد می کند: سیامک چند قدم برداشت طرف کانال و به کفتارها فکر کرد. به این که چندان می توانند باشند؟ چند جفت؟ چند چشم؟ چند گوش؟ به این که گاهی شب ها تا پشت فلز سرد و تیره ی کانکس می آیند، خرناس می کشند و از دماغ هاشان بخار بیرون می زند. بعد جفت جفت دور کانکس می گردند و چشم هاشان برق می زند. (اسماعیلی، ۱۳۹۶: ۶۹)

گاهی هم فاجعه‌ای شوم به نام قتل، شکل دیگری از شرّ است که در این دو رمان در زمان شب محقق می‌شود. مانند قتل دکتر لیلی به دست یوسف در *صانع الظلام* و یا قتل مرد جنوبی به دست سیامک در *نگهبان*، فاجعه‌ای که اسماعیلی وقوع آن را اینگونه شرح می‌دهد:

سیامک نیمه‌های شب از صدای باران بیدار شد. باران روی سقف کانکس می‌خورد و تق تق صدا می‌داد. از روی تخت بلند شد و چراغ‌ها را روشن کرد. بوی خاک پیچیده بود توی هوا. بوی خاکی که نم خورده باشد. دلشوره داشت... سیامک در کانکس را باز کرد و نفس عمیقی کشید. جایی دور توی تاریکی برای یک لحظه نور گذرایی دید که تند خاموش شد. چشم‌هاش را تنگ کرد شاید نور را دوباره ببیند ولی فقط تاریکی بود که با صدای تق تق باران و زوزه‌ی موتور برق درهم شده بود.. (همان: ۱۲۹)

این لحظات و تصاویری که اسماعیلی در دل شب در بیابان‌های میناب به تصویر می‌کشد در نهایت، منتهی به درگیری بین سیامک و شکیب و قتل ناخواسته شکیب به دست سیامک می‌شود. در دو رمان *صانع الظلام* و *نگهبان*، شب زمان لحظات نگران‌کننده و مخوف است. زمانی که اتفاقاتی در آن رقم می‌خورد که سرنوشت قهرمان داستان را تحت تاثیر قرار می‌دهد سرنوشتی تلخ و دردناک، بنابراین این بخش از زمان در زندگی یوسف خلیل و سیامک نحوست و شومی بسیاری دارد.

۳. نتیجه‌گیری

شخصیت‌هایی که در دو رمان گوتیکی *صانع الظلام* و *نگهبان* نقش اصلی و حضور مؤثری دارند، مانند سایر داستانهای گوتیک، شخصیت‌هایی با ویژگی‌های غیرعادی و منفی هستند. این شخصیت‌ها دارای ویژگی‌های روانی و ظاهری منفی و گاه متضادی هستند که خمیرمایه ترسناک بودن و گوتیکی شدن آنها را تشکیل داده است. شخصیت «ادریس» در *رمان نگهبان* و شخصیت «الشیء» در *صانع الظلام*، گوتیکی‌ترین شخصیت‌های این دو رمان می‌باشند. در دو رمان *صانع الظلام* و *نگهبان* تداخل ادبیات خیالی و رئالیسم وجود دارد؛ زیرا هنگام دیدن قتل و کشتارهایی که به دست این اشخاص انجام می‌شود، مشاهده‌گر

واقعیات هستیم و آن گاه که به ماهیت «الشیء» و «ادریس» به عنوان دو موجود اهریمنی در رمان‌ها می‌نگریم، با موجوداتی خیالی و فانتزی مواجهه هستیم.

استفاده از ابزارهای نمادین جهت بیان وقایع در داستان «صانع الظلام» راهی به سوی بیان حقایق از مسیر نمادگرایی است، اما داستان نگهبان با دیدگاهی واقع‌نگرانه و ساده، مقاصد و اهداف مورد نظر را بیان می‌کند. مضامینی مانند پیامدهای جنگ، بیکاری مرزنشینان غرب کشور و روی آوردن آنها به قاچاق، و سقوط انسانی و فقر مردم کپرنشین جنوب، در این اثر به شیوه رئال مطرح شده است.

در داستان صانع الظلام ما شاهد صحنه‌پردازی داستان در مکان‌ها و فضاهای مرعوب و دهشت‌انگیزی در قصرهای پادشاهان هستیم. نویسنده این اثر با تألیف داستانی برپایه آثار گوتیک اروپایی به دنبال بیان حقایقی از تاریخ هول‌انگیز جوامع بشری است، که این هدف را با دوباره خوانی فجایای تاریخی در مکان‌هایی مانند قصر حاکمان اروپایی محقق نموده است. شرح وقایع خونینی که به دست ولاد سوم و الیزابت باتوری در قصرهای آنها رخ داده، نمادی از سایر فجایع هولناک رخ داده در طول تاریخ می‌باشند.

در داستان نگهبان نیز پیمان اسماعیلی بسان دیگر نویسندگان آثار ادبی، به دنبال بیان خاستگاه‌های ذهنی و ابراز ضمیر ناخودآگاه خود است. مکان‌هایی که صحنه روایت حوادث داستان نگهبان هستند عبارتند از: کوهستان سرد و برفی، خانه سنگی کوچ و مخوف در میان کوهستان و کانکسی که در گرمای سوزان جنوب محل سکونت سیامک است. این مکان‌ها همگی به نوعی بیانگر احساس ترس و تنهایی نویسنده است؛ احساسی که به گفته خود او نیز در دوران کودکی هنگامه جنگ تحمیلی با تمام وجود آن را حس کرده است.

عنصر زمان سومین مؤلفه‌ی بررسی شده در این پژوهش است؛ در صانع الظلام و نگهبان جریان سیال زمان و پویایی این جریان از عناصر مهم ایجاد استرس و ترس در مخاطب به حساب می‌آید. در هر دو داستان بیشتر اتفاقات ترسناک در زمان شب رخ می‌دهد، چراکه در میان اوقات شبانه روز شب بیشترین پتانسیل را جهت ایجاد خوف و

اضطراب داشته، نمایش ماجراها و حضور شرّ در این زمان جزیبیت و کشش بیشتری جهت افزایش خوف و ترس در داستان دارد.

یادداشت‌ها

۱. تامر ابراهیم: نویسنده معاصر مصری (۱۹۸۰). از جمله آثار وی عبارتند از: *حکایات الموتی، دماء الأمیرة، حکایات القبو، قوس قزح، الذی عاد و...*
۲. پیمان اسماعیلی؛ نویسنده معاصر ایرانی (۱۳۵۶). از جمله آثار وی عبارتند از «برف و سمفونی ابری»، «جیب‌های بارانیات را بگرد»، «همین امشب برگردیم» و «نگهبان».
۳. هورس والپول (Horace Walpole) (۱۷۹۷-۱۷۱۷)؛ نویسنده، رمان‌نویس و سیاستمدار انگلیسی که با نوشتن رمان قلعه اوترانتو شناخته شد.

کتابنامه

الف. منابع فارسی

- قرآن کریم
- آدامز، جیمز لوتر؛ ویلسون یتس. (۱۳۸۹). *گروتسک در هنر و ادبیات*. ترجمه آتوسا راستی. تهران: قطره.
- ابراهیم، تامر. (۲۰۱۸). *صانع الظلام*. دار بلومزبری: مؤسسه قطر للنشر، منتدیات قلعه طرابلس أبوالنور. www.Tripolicastle.Com
- اسماعیلی، پیمان. (۱۳۹۶). *نگهبان*. چاپ دوم. تهران: چشمه.
- باتینگ، فرد. (۱۳۸۹). *گوتیک*. ترجمه علیرضا پلاسید. تهران: افراز.
- بی‌نیاز، فتح‌الله. (۱۳۸۸). *درآمدی بر داستان‌نویسی و روایت‌شناسی*. تهران: افراز.
- پرستلی، جی. بی. (۱۳۷۲). *سیری در ادبیات غرب*. تهران: مؤسسه انتشارات امیرکبیر.
- جاور، سعیده؛ علیزاده، ناصر (۱۳۹۷). «بررسی عناصر گروتسک در رمان خوف اثر شیوا ارسطویی (بر اساس نظریات میخائیل باختین، فیلیپ تامسون و ولفگانگ کایزر)». *نشریه زبان و ادب فارسی دانشگاه تبریز*. سال ۷۱، شماره ۲۳۷.
- جعفری جزی، مسعود. (۱۳۷۸). *سیر رمانتیسیم در اروپا*. تهران: نشر مرکز.

- حری، ابوالفضل. (۱۳۹۲). *جستارهایی در باب نظریه روایت و روایت‌شناسی*. تهران: خانه کتاب.
- حسینی، فرشته سادات؛ شریفی ولدانی، غلامحسین؛ طغیانی اسفرجانی، اسحاق (۱۳۹۷). «بررسی گروتسک و سیر و پیشینه آن در ایران». *مجله تاریخ ادبیات*. دوره یازدهم، شماره ۲.
- حیم، سلیمان. (۱۳۸۷). *فرهنگ جامع فارسی انگلیسی*. تهران: فرهنگ معاصر.
- داد، سیما. (۱۳۷۱). *فرهنگ اصطلاحات ادبی*. تهران: مروارید.
- دوستدار، حکمت. (۱۳۷۲). «شعله‌فروزان داستان گوتیک». *کلمه دانشجو*. شماره ۴، صص ۲۹-۲۵.
- دهخدا، علی‌اکبر. (۱۳۷۷). *لغت‌نامه* (جلد ۱۲). زیر نظر سیدجعفر شهیدی. تهران: دانشگاه تهران.
- علیزاده، ناصر؛ بناکار، نگین (۱۳۹۵). «بازتاب مکتب گوتیک در ترس و لرز غلامحسین ساعدی». *یازدهمین گردهمایی بین‌المللی انجمن ترویج زبان و ادب فارسی*. دانشگاه گیلان.
- فریدریش، ورنر؛ هنری ملون، دیوید. (۱۳۸۸). *چشم‌انداز ادبیات تطبیقی غرب*. ترجمه نسرين پروینی. تهران: انتشارات سخن.
- گری، مارتین. (۱۳۸۲). *فرهنگ اصطلاحات ادبی*. ترجمه منصوره شریف‌زاده. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی.
- مرزبان، پرویز. (۱۳۸۶). *خلاصه تاریخ هنر*. تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
- معلوف. (۱۳۷۷). *فرهنگ بزرگ جامع نوین ترجمه المنجد، جلد ۲*. چاپ دوم. تهران: اسلام.
- معین، محمد. (۱۳۶۴). *فرهنگ فارسی*، جلد ۳. چاپ هفتم. تهران: امیرکبیر.
- ملکی، فرشته؛ شوهانی، علیرضا؛ علی، گراوندی. (۱۳۹۸). «بررسی سبک‌شناسانهٔ رمان‌های گوتیک ایرانی با تکیه بر چهار اثر (بوفکور، شازده احتجاب، گوژ و نگهبان)». *فصلنامه تخصصی سبک‌شناسی نظم و نثر فارسی* (بهارادب). سال دوازدهم، شماره چهارم. شماره پیاپی ۴۶، صص ۱۳۴-۱۱۷.
- میرصادقی، جمال. (۱۳۷۶). *مناصرد استان*. چاپ سوم. تهران: سخن.
- میرصادقی، جمال؛ میرصادقی، میمنت. (۱۳۸۸). *واژه‌نامه هنر داستان‌نویسی*. تهران: کتاب مهناز.

- نصر اصفهانی، محمد رضا؛ خدا دادی، فضل الله. (۱۳۹۲). «گوتیک در ادبیات داستانی». **دوفصلنامه پژوهش‌های ادبیات تطبیقی**. دوره ۱، شماره ۱ (پیاپی ۱)، صص ۱۹۱-۱۶۱.
- نجفی، عباس؛ داکانی، پرویز؛ بی نیاز، فتح الله. (۱۳۸۷). «آشنایی با مکاتب ادبی جهان: رمانتیسیم». **کتاب ماه ادبیات**. سال دوم. شماره ۲۰، صص ۹۲-۹۰.
- هری، کلی. (۱۳۸۴). «داستان‌های گوتیک بریتانیایی ۱۸۸۵ تا ۱۹۳۰». ترجمه علیرضا طاهری عراقی. **نشریه فارابی**. شماره ۵۵. صص ۴۴-۳۱.
- هوری پيله رود، سمیرا؛ کوپا، فاطمه؛ گرجی، مصطفی. (۱۳۹۸). «بررسی و تحلیل رمان نگهبان از منظر اسطوره و گوتیک». **دوفصلنامه تخصصی مطالعات داستانی**. سال سوم، شماره سوم، صص ۷۶-۵۳.

ب. منابع انگلیسی

- Mikics, David. (2007). *A New Handbook of Literary Terms*, Yale University.

ج. منابع مجازی

- آتش بیگ، داوود (۱۳۹۲). «ژانر و مسئله فراروی ادبی: نگاهی به رمان «نگهبان» نوشته‌ی پیمان اسماعیلی». adabiatema.com/index.php/2013.